

Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu

Ivana Martinović, imartinovic@ffos.hr

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ivanka Stričević, istricev@unizd.hr

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru

Libellarium, IV, 1 (2011): 39 - 63.

UDK: 028:373.2.03](497.5)(091)

Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Cilj je rada na temelju postojeće literature objediniti relevantne spoznaje o povijesnom razvoju nakladništva slikovnica, karakteristikama slikovnica, funkcijama koje razvija, primjerenosti u odnosu na dob te kvaliteti slikovnica. U radu se iznose rezultati istraživanja do kojih se došlo analizom dokumentacije Hrvatskoga centra za dječju knjigu i koji govore o nakladništvu suvremene slikovnice, kao i spoznaje o jeziku slikovnica. Slikovnica predstavlja prvi susret djeteta s književnošću i pisanom riječju općenito, a ostvaruje se u čovjekovu najosjetljivijem razdoblju, djetinjstvu, pa je stoga nužno voditi brigu o kvaliteti slikovnice radi djetetove dobrobiti. Hrvatske slikovnice objavljene u prošlosti, od samih početaka pojave slikovnica pa do početka 80-ih godina 20. stoljeća, sustavno su istražene do određene razine. No slikovnice koje su na hrvatskom tržištu i u knjižnicama prisutne u posljednjih trideset godina rijetko su predmet istraživanja. Svrha je ovoga rada aktualizirati tematiku slikovnica, produbiti svijest o važnosti postojanja kvalitetne slikovnice zbog potencijala koje posjeduje te potaknuti kontinuirana istraživanja slikovnice u različitim znanstvenim i umjetničkim područjima.

KLJUČNE RIJEČI: slikovnica, rana pismenost, povijesni razvoj slikovnica, nakladništvo, jezik.

Uvod

Važnost koju knjiga ima u različitim segmentima života pojedinca neupitna je, a posebno važnu ulogu ona ima u razvoju pismenosti. Svijest o toj činjenici vodi prema odgovornosti koju odrasli pojedinci imaju u odnosu na načine, sredstva i vrijeme u kojem dijete uvode u svijet pismenosti. Nužno je da dijete u doticaj s pismenošću dođe mnogo ranije nego što je spremno samostalno čitati i pisati. Iako dijete prvu pisanu riječ možda susreće na kutiji od igrčke, nekom odjevnom predmetu, natpisu na svjetlećoj reklami ili drugdje, slikovnica je, ako ne prvi, onda zasigurno najbogatiji izvor pisane riječi s kojim se dijete može susresti u ranom djetinjstvu. Jedno od najopćenitijih tumačenja slikovnice jest da je ona knjiga za djecu koja se sastoji pretežno od slika ili samo od slika ili crteža. Međutim zbog različitih oblika i materijala od kojih može

biti napravljena te zbog funkcija koje ju karakteriziraju, primjerenije ju je odrediti kao prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djeci.

Prije pola stoljeća počinju se napuštati shvaćanja da je pismenost vezana isključivo uz početak školovanja. Do kraja šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća smatralo se da je dijete sposobno za učenje čitanja i pisanja u mentalnoj dobi od 6 godina i 6 mjeseci (Morphett 1928, Washburne 1931, Dolc i Bloomster 1937 prema Gillen i Hall 2003) te da se u pogledu pismenosti ništa ne zbiva prije formalnoga poučavanja čitanja i pisanja, dakle, u prvom razredu osnovne škole. Uz to, na dijete se, sukladno postavkama Skinnerova biheviorizma, gledalo kao na objekt na kojem se vrši pismenost te se smatralo da je njegova uloga u razvoju pismenosti zanemariva.

Međutim činjenica da neka djeca čitaju i pišu prije polaska u školu dugo je izazivala pozornost istraživača i u njoj je moguće uočiti početak promjena shvaćanja o položaju, aktivnosti i ulozi djeteta u pismenosti. Na pismenost se počinje gledati kao na činjenicu neodvojivu od jezika u cjelini i njegova šireg konteksta (Gillen i Hall 2003). Zanimanje za ponašanja djece uključene u pismenost prvi su pokazali Clay (1969), Read (1970) i Goodman (1976) i to je bio pristup koji je vodio do značajnijih pomaka u konceptualizaciji ranoga djetinjstva i pismenosti (Gillen i Hall 2003). Povezivanjem mnogo širega raspona ponašanja u odnosu na konvencionalno shvaćanje pismenosti dolazi do redefiniranja pismenosti i njezin se početak tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća počinje smještati izvan okvira školovanja (Gillen i Hall 2003) odnosno premješati u najraniju fazu, onu koja počinje gotovo od samog rođenja djeteta. Rana pismenost podrazumijeva sve ono što dijete zna i može u području čitanja i grafomotorike prije nego što samostalno čita i piše (Stričević 2007). S obzirom na dob u kojoj se razvija, a to je rano djetinjstvo u kojem obitelj ima nezamjenjivo mjesto, uloga obitelji u poticanju razvoja rane pismenosti i utemeljenju kasnijega učenja višestruka je, neizostavna i gotovo nenadoknadiva (Stričević 2007, Cairney 2003). U današnje vrijeme gotovo je u potpunosti prihvaćen stav da se pismenost razvija od djetetova rođenja, jer se auditivna osjetljivost koja je bitna za razvoj govora i čitanja razvija od prvih dana života. Nadalje, sposobnosti razumijevanja i govora te vještine čitanja i pisanja više se ne gledaju kao odvojene sposobnosti, a proces njihova usvajanja kao uzastopan proces, tj. tako da usvajanje sljedeće sposobnosti ovisi o razvoju prethodne, već se smatra da se navedene sposobnosti i vještine tijekom razvoja prožimaju.

Kao ključni čimbenici u razvoju rane pismenosti navode se sljedeći: model odrasloga, poticaji odrasloga te dostupnost i količina izloženosti odgovarajućim materijalima za čitanje (Stričević 2006¹). Polazište za sva tri čimbenika jest materijal za čitanje.

1 Projekt Hrvatskog knjižničarskog društva, Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež *Čitajmo im od najranije dobi*. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/130> (2012-04-02).

Najčešće posredovani materijal u aktivnostima čitanja su slikovnice, s kojima dijete u doticaj dolazi posredstvom roditelja i drugih odraslih osoba koje o njemu brinu. Čini se da su slikovnice oduvijek služile kao prvi čitateljski materijal s kojim su se djeca susretala. Postavlja se pitanje koliko se zna o tom čitateljskom materijalu, posebice koje su novije generalne spoznaje o slikovnicama te što se zna o slikovnicama koje su prisutne na domaćem tržištu i u knjižnicama.

Posilović (1983)² ističe da je godine 1968. započela, a 1982. godine dovršena analiza tržišta slikovnica i ilustriranih knjiga za djecu koja se provodila na zagrebačkom tržištu, ali su provjere rađene i u drugim dijelovima ondašnje Republike. Na temu slikovnice 1971. godine u Zagrebu je održan simpozij nakon kojeg je izašao zbornik radova pod naslovom *Slikovnica: prva knjiga djeteta* urednika Jože Skoka. Slikovnicom se bavilo na Savjetovanju povodom Međunarodnoga dana dječje knjige, nakon kojeg je objavljen zbornik radova *Kakva je knjiga slikovnica* koji je priredila Ranka Javor. Godine 2001. kao rezultat dugogodišnjega istraživačkog rada na hrvatskim slikovnicama objavljenim do 1945. godine organizirana je izložba *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945. godine* autora Štefke Batinić i Berislava Majhuta, nakon koje je objavljen katalog pod istim naslovom. Nekoliko stručnih i znanstvenih radova u kojima se pisalo o slikovnici moguće je pronaći u časopisima „Predškolsko dete“, zatim „Umjetnost i dijete“, poneki u časopisu „Život i škola“ te u zbornicima radova sa skupova koje organiziraju učiteljski fakulteti u Hrvatskoj, publikacijama iz područja psihologije i pedagogije te kratko u pregledima povijesti književnosti. Činjenica je da se više zna o slikovnicama nastalim kroz povijest nego o današnjim slikovnicama, jer se u današnje vrijeme one rijetko pojavljuju kao predmet istraživanja. Slikovnice se izdaju gotovo svakodnevno, nakladničko tržište obiluje njima. Nameće se pitanje koja je razina njihove kvalitete. Budući da je literatura koja se bavi slikovnicama starijeg datuma, uz navedeno nameću se i neka druga pitanja: postoje li promjene u današnjim spoznajama slikovnice u odnosu na spoznaje stečene u prošlosti te kakvi su današnji stavovi i shvaćanja u odnosu na slikovnicu kao čitateljski materijal u području književnosti, nakladništva, umjetnosti, knjižničarstva, psihologije i pedagogije.

O nakladništvu slikovnice kroz povijest

Pretražujući informacije o pojavi prvih slikovnica dolazi se do spoznaje da se o prvim slikovnicama ponajprije pisalo u kontekstu tiskarstva i nakladništva. U tom području najistaknutiji su radovi Štefke Batinić i Berislava Majhuta. Svoj dugogodišnji istraživački rad zaokružili su 2001. godine izložbom *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945. godine* za koju je izdan i opsežniji katalog u kojem se detaljno iznose činjenice o povijesnom razvoju nakladništva hrvatskih slikovnica.

Na temelju dostupne literature o slikovnici u kontekstu tiskarstva i nakladništva može se istaknuti da se tiskane slikovnice ne pojavljuju paralelno s pojavom tiskane literature namijenjene odraslim čitateljima. Razlog je tomu prije svega tehničke prirode – nepostojanje tehnologije koja bi omogućila tisak u boji. Iako su se slikovnice tiskale tehnikom drvoreza koji su se potom bojali rukom, zapravo tek pojava tiska u boji omogućuje raširenu pojavu slikovnica. One se u prvom redu pojavljuju u Njemačkoj, a istovremeno i u Velikoj Britaniji.

Može se reći da je vrlo rano osviještena potreba za čitateljskim materijalom namijenjenim u prvom redu djeci jer se ilustrirana izdanja za djecu pojavljuju odmah nakon što su ostvareni spomenuti tehnički preduvjeti. Ta svijest potječe iz vjerskih okvira, budući da su se najranije počeli ilustrirati odnosno prilagođavati dječjoj recepciji katekizmi i biblijske knjige, a potom slovarice i početnice te basne. Navedeni čitateljski materijali u današnje se vrijeme smatraju prethodnicama slikovnica. Prvom slikovnicom smatra se *Orbis sensualium pictus* Jana Amosa Komenskog, knjiga koja je tiskana 1658. godine u Nürnbergu (Čičko 2000, Nikolajeva 2003), iako se uvidom u njezin digitalni oblik i sadržaj koji je namijenjen obrazovanju djece, ali i odraslih³, može zaključiti da se, prema današnjim kriterijima kategorizacije literature za djecu, tu zapravo radi o ilustriranoj knjizi. Nakon pojave *Orbisa* širi se i usustavljuje objavljivanje slikovnica, a njihova je cijena pristupačna kako bi bile što dostupnije svakom djetetu jer se vrlo rano razvija svijest o tome da poučavanje djeteta treba započeti slikovnicom.

Autori Batinić i Majhut (2001) u katalogu spomenute izložbe donose detaljan pregled povijesnoga razvoja nakladništva slikovnica i ilustriranih knjiga u Hrvatskoj. Analizirali su povijest tiskarstva i nakladništva knjiga za djecu u Hrvatskoj, ali i dali pregled povijesti tiskarstva i nakladništva knjiga za djecu unutar europskog nakladničkog okvira. Istraživali su na korpusu od 150 slikovnica objavljenih u razdoblju od 1880. do 1945. godine te došli do važnih spoznaja o slikovnici. Slikovnice su analizirali s obzirom na tekst, likovnu komponentu, odnos slike i teksta, temu te pedagoški aspekt.

Njihove spoznaje o povijesti tiskarstva i nakladništva slikovnica dovode do zaključka da se u Hrvatskoj slikovnica pojavljuje znatno kasnije nego u Njemačkoj i Velikoj Britaniji. Zanimljivo je i opažanje da u početku nije postojao ni hrvatski termin kojim bi se označavale oslikane knjige namijenjene djeci, nego se tek 1869. godine pojavljuje riječ *slikovnjak* koja u Filipovićevu *Hrvatsko-njemačkom rječniku* stoji uz njemačku natuknicu *Bilderbuch*. U to je vrijeme termin zapravo bio potrebniji da bi pokrio njemačke i francuske dječje knjige, jer su se hrvatske tada tek počele pojavljivati. Iako u to vrijeme na području dječje knjige djeluju i drugi nakladnici, Lavoslava Hartmana smatralo se najvećim i najznačajnijim.⁴

3 Bibliotheca Latina. URL: <http://www.grexlat.com/biblio/comenius/53.html> (2011-06-04).

4 Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja URL: http://bib.irb.hr/datoteka/342256.Kugli_1.doc (2012-03-23).

U počecima nakladništva knjiga za djecu, znatno češće od slikovnica pojavljuju se ilustrirane knjige, romani i pripovijetke, bajke i priče. Činjenica da prva hrvatska slikovnica nije sačuvana predstavlja poteškoću pri smještanju pojave slikovnica u Hrvatskoj u vremenski okvir.

Tako Majhut⁵ navodi da je prva slikovnica na hrvatskom jeziku objavljena 1863. godine u izdanju Hartmana⁶, dok kasnije (2001) navodi da je prva hrvatska slikovnica nastala prije 1880. godine jer su u popisu knjiga iz 1880. godine knjižare Mučnjak i Senftleben nabrojene knjige među kojima u naslovu jedne stoji termin „slikovnica“. Smatra se da je prva hrvatska slikovnica nastala oko 1880. godine, dok je najstarija hrvatska sačuvana slikovnica *Domaće životinje* nakladnika Dragutina Albrechta objavljena 1885. (Batinić i Majhut 2001).

Precizno datiranje pojave prve slikovnice, dakle, ostaje na razini pretpostavke. Do početka 20. stoljeća u Hrvatskoj je izdano svega dvadesetak slikovnica. Hrvatski pedagoški književni zbor u svojoj nakladničkoj cjelini Knjižnica za mladež u vremenskom razdoblju od 67 godina (1878. – 1945.) objavio je više od 130 publikacija među kojima nema nijedne slikovnice. Vrhunac u hrvatskom nakladništvu slikovnica Batinić i Majhut (2001) smještaju u razdoblje između dva rata, kada ih je objavljeno najviše. Navedene činjenice upućuju na zaključak da je slikovnica u kontekstu nakladništva u povijesti prilično nezanimljiva i na marginama odnosno da je nakladničko tržište bilo više na strani literature namijenjene starijoj djeci i mladeži negoli mlađoj djeci.

Ne postoje precizni statistički podaci koji bi govorili o tome koliko se nakladnika na hrvatskom tržištu u razdoblju do 1945. godine bavilo izdavanjem slikovnica, budući da se većina njih bavila izdavanjem različitih vrsta knjiga za djecu. Kao istaknutije nakladnike slikovnica u razdoblju 1900. – 1918. godine navedeni autori navode Kuglija i Margold.

S obzirom na oblik i namjenu, slikovnice u prošlosti ne odstupaju od klasičnih uzusa.⁷ S obzirom na ulogu teksta, najstarije hrvatske slikovnice moguće je svrstati među slikovnice bez teksta, slikovnice s tekстом u stihovima i narativne slikovnice – s više kratkih priča ili pričom koja se proteže kroz cijeli tekst. Potonje su najčešće prerade bajki. Za slike u slikovnici moguće je istaknuti da su one rijetko izvorno hrvatske. Slike se naime kupuju od inozemnih ilustratora ili ih slikaju hrvatski autori pa se potom tiskaju u inozemstvu, ili se pak slikaju u inozemstvu, a zatim preko kupljenih klišeja tiskaju u Hrvatskoj. Razlog tomu jest kasna pojava ilustratora slikovnica 30-ih godina 20. stoljeća, ali i dobro uhodano onodobno poslovanje na opisani način. Nakladnici uglavnom ne navode imena i prezimena autora i ilustratora, te je većina slikovnica u prošlosti anonimna. Po umjetničkom je stilu slike u slikovnici u prošlosti moguće

5 Isto.

6 Isto.

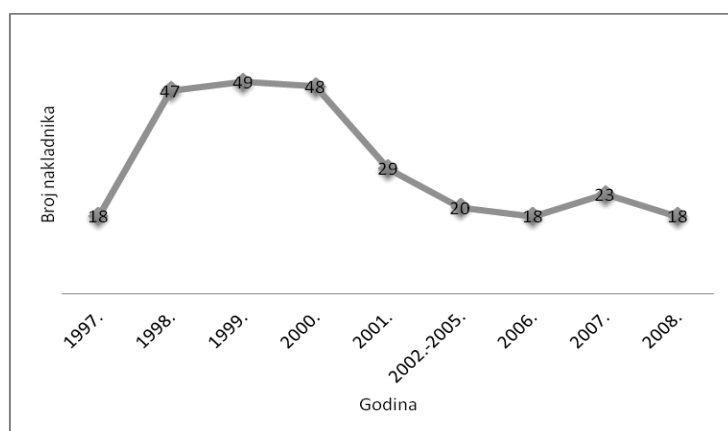
7 Dok se slikovnice drukčije po obliku, kao npr. *leporello*, pojavljuju tek početkom 20. st.

odrediti kao realistične ili secesijske. U odnosu na tematiku moguće je reći da je ona vrlo raznolika. Prevladavaju teme vezane uz dječji svijet, prerade bajki, teme o životinjama, prijevoznim sredstvima, fantastici, sportu te abecedi. U pogledu pedagoškog aspekta slikovnica moguće je reći da one u prošlosti obiluju stereotipima o rodnim ulogama, odgojnim stereotipima i predrasudama, sadrže reklame proizvoda, često su privržene političkim ideologijama te uključuju za djecu neprimjerene sadržaje (Batinčić i Majhut 2001).

O slikovnicama objavljenim u Hrvatskoj nakon 1945. godine malo se zna. Jedan od mogućih razloga nedostatka istraživanja slikovnica jest nepostojanje bibliografije koja bi omogućila sustavan istraživački rad.

Posljednja opsežnija analiza tržišta slikovnica provodila se u razdoblju od 1968. do 1982. godine i vodila ju je Antonija Posilović. Ta analiza nastoji sagledati stanje izdavaštva, ali manji naglasak stavlja na samu pojavnost slikovnica, a veći na cjelokupnu kvalitetu slikovnica (jezičnu, literarnu, pedagošku i estetsku vrijednost, umjetnički domet ilustracija, likovno-tehničku opremljenost i usklađenost knjige s obzirom na oblik, veličinu i primjerenost uveza u odnosu na sadržaj i dob djece kojoj je knjiga namijenjena). Rezultati navedene analize pokazuju da je u razdoblju od 1968. do 1982. godine objavljeno oko 230 slikovnica, od kojih je tek jedna trećina domaćih, dok su ostale prijevodi stranih slikovnica.

Za razdoblje od 1982. do 1997. godine nema zabilježenih podataka o nakladništvu slikovnica.

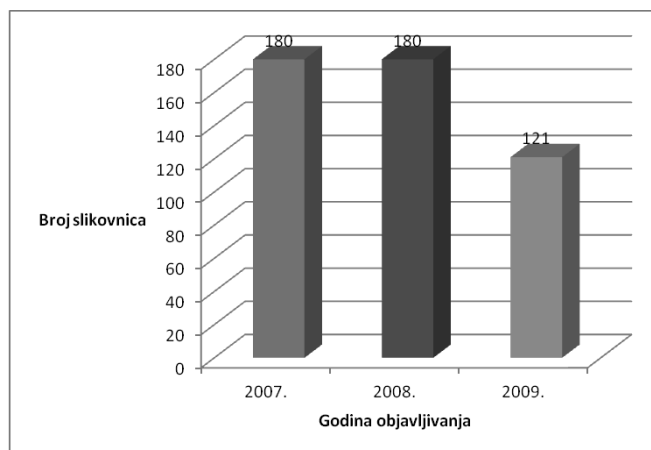

Grafikon 1. Broj nakladnika knjiga za djecu i mladež u Hrvatskoj 1997. – 2008.

Voditeljica Hrvatskoga centra za dječju knjigu⁸ donosi podatke o nakladništvu dječje knjige (koji, dakako, uključuju produkciju slikovnica, ali podaci o produkciji slikovnica nisu izdvojeni) u razdoblju između 1997. i 2008. godine kako je prikazano u grafikonu 1 te ističe da broj nakladnika knjiga za djecu i mladež u Hrvatskoj ima tendenciju pada.⁹

Nužno je istaknuti da je o nakladništvu posebnih vrsta književnosti namijenjenih pojedinim dobnim skupinama djece teško govoriti na temelju zbirnih podataka o broju nakladnika za djecu i mladež. Sve dok nedostaju iscrpni podaci o broju naslova po svakoj književnoj vrsti dječje književnosti zasebno, kao rezultat iscrpnoga znanstveno-istraživačkoga rada (ovdje se primjerice nameće pitanje što je s uvoznim slikovnicama i koliki je njihov broj te bilježi li se tendencija pada ili rasta uvoza slikovnica i knjiga za djecu itd.), može se jedino na temelju logike pretpostaviti da će manji broj nakladnika objaviti i manji broj knjiga.

Za razdoblje od 2007. do 2009. godine napravljena je analiza dokumentacije Hrvatskoga centra za dječju knjigu (Martinović 2011) za dvije kategorije: slikovnice za najmlađe i knjige za djecu mlađe dobi.¹⁰ Načinjen je popis svih slikovnica za najmlađe i knjiga za djecu mlađe dobi izdanih u navedenom razdoblju, na temelju kojeg se zaključuje da je izdana ukupno 481 slikovnica za najmlađe i knjiga za djecu mlađe dobi u izdanju ukupno 51 nakladnika.

Grafikon 2. Broj naslova slikovnica za najmlađe i knjiga za djecu mlađe dobi izdanih u Hrvatskoj 2007. – 2009. godine

8 Javor, R. (2008), *Produkcija je u padu*, http://www.dw-world.de/popups/popup_single_mediaplayer/0,,3415712_type_audio_struct_9756_contentId_3415252,00.html (2011-04-15).

9 Prema: Javor, R., *Nakladništvo hrvatske dječje knjige i slikovnice*, <http://www.gkka.hr/nakladnistvo.ppt>, (2011-05-26).

10 Korištena terminologija klasifikacije literature za djecu u ovom radu istovjetna je terminologiji Hrvatskoga centra za dječju knjigu.

Među tim su nakladnicima, dakako, oni koji se bave isključivo objavljivanjem knjiga za djecu i oni kod kojih jedan dio ukupnoga nakladništva otpada na knjige za djecu. Nadalje, 2007. godine izdano je 180 naslova knjiga za najmlađe, 2008. godine ponovno 180, dok je 121 naslov izdan u 2009. godini, što je prikazano u grafikonu 2.

Najznačajniji su nakladnici po broju objavljenih naslova Egmont koji je u navedenom razdoblju objavio 104 naslova i Naša djeca s 90 naslova, zatim slijedi Forum s 44 naslova, Mozaik knjiga s 32 te VBZ s 24 objavljena naslova. Ostali su nakladnici u razdoblju 2007. – 2009. godine objavili manje od 20 naslova u kategorijama slikovnica za najmlađe i knjiga za djecu mlađe dobi. Od ukupne produkcije u navedenom razdoblju oko 25 %¹¹ čine naslovi koje potpisuju domaći autori i ilustratori. Znatno veći dio odnosi se na prijevode stranih slikovnica. U tom kontekstu nezaobilazno je spomenuti važnost manjih nakladnika koji se bave isključivo nakladništvom za djecu i objavljuju isključivo naslove hrvatskih autora i ilustratora, a to su Kašmir promet i Autorska kuća.

Svakako je moguće prihvatiti premisu da je produkcija slikovnica trenutno u lošem položaju te da je mogući uzrok tomu globalna ekonomska kriza ili manjak interesa za samu slikovnicu (Javor 2008). Međutim ta je činjenica prihvatljivija ukoliko se usporedba produkcije slikovnica temelji na usporedbi s produkcijom ostalih knjižnih i književnih vrsta jer nedostaju podaci o nakladništvu dječje književnosti od početka 80-ih do kraja 90-ih godina 20. stoljeća, pa je teško povlačiti usporednice s obzirom na razdoblja. Uspoređujući razdoblje od 1968. do 1982. godine i razdoblje od 1982. do danas, teško je sa sigurnošću tvrditi je li situacija u nakladništvu knjiga za djecu danas lošija ili bolja, posebice ako se uzmu u obzir bitno drukčiji tehnički i društveni uvjeti koji uvelike utječu na knjižnu produkciju. Budući da nedostaju istraživanja o produkciji slikovnica i ilustriranih knjiga u Hrvatskoj, o stvarnom stanju suvremenoga nakladništva tog dijela dječje književnosti može se tek pretpostavljati. Na temelju dostupne literature u kojoj se govori o suvremenom hrvatskom nakladništvu dječje knjige može se reći da je to područje vrlo slabo istraženo, a pregledom medija u kojima bi nakladnici govorili o svojoj djelatnosti moguće je konstatirati da se oni o njoj rijetko izjašnjavaju.

Podaci o nakladništvu slikovnica na svjetskoj razini, prema *Book Scanu*, govore da su slikovnice u 2009. činile 10,8% ukupne prodaje knjiga za djecu, dok je 2005. godine to bilo 10,7%. Dakle nije zabilježen rast prodaje, ali ni njezin pad (Springen 2010), iako se stalno tvrdi da je nakladništvo dječje knjige u lošem položaju, a slikovnici se predviđa i loša budućnost zbog pada zanimanja za nju kao vrstu literature (Bosman 2010).¹² S lošim prognozama opstanka slikovnice ne slažu se svi, te ih neki (Springen

11 Preciznije utvrđivanje udjela nije moguće na temelju analize dokumentacije, nego isključivo na temelju rada na korpusu.

12 Bosman, J.(2010.), *Picture books no longer a staple for children*, URL:<http://www.nytimes.com/2010/10/08/us/08picture.html> (2011-05-25).

2010)¹³ uglavnom odbacuju. Nakladnici to čine mnogim argumentima koji ujedno svjedoče o svezremenosti i „posvudašnjosti“ slikovnice, pa čak u neku ruku i o njezinoj besmrtnosti. Slikovnicu „brane“ također iznoseći svoje, pozitivne rezultate prodaje, koja čini 20 – 30% ukupne prodaje knjiga. U statistikama Eurostata, Ureda za statistiku Europske komisije,¹⁴ o nakladništvu knjiga, novina i časopisa u Europi, ne izdvajaju se statistički podaci o nakladama dječje knjige, tako da nije moguće usporediti stanje suvremenoga nakladništva u Hrvatskoj s onim u Europi.

U stvaranju slikovnica nakladnici usko surađuju s autorima i ilustratorima. Temeljni je sastavni dio slikovnice, dakako, slika, bez koje slikovnica ne može postojati, što se ne može reći za tekst koji, iako nije neizostavan, nije manje važan. Upravo iz prirode odnosa slike i teksta u slikovnici te njezina fizičkog oblika proizlaze mnoge nedoumice i diskusije koje počinju u samom određivanju slikovnice kao književne – ili knjižne – vrste.

Tradicionalna i suvremena shvaćanja slikovnice

Većina definicija slikovnica vrlo često ostaje na najosnovnijoj razini i daje vrlo općenita i nedorečena objašnjenja, primjerice da je slikovnica prva knjiga djeteta ili dječja knjiga *par excellence* (Crnković i Težak 2002; Hranjec 2006; Posilović 1986). Činjenica je da je slikovnica osebujan čitateljski materijal i da ju je vrlo teško definirati. U samom terminu slikovnica ističe se slikovni dio,¹⁵ a postoje slikovnice koje formalno ne sadrže tekst, no kako dijete redovito ima posrednika kod čitanja slikovnica, za slikovnicu bez teksta ipak se ne može apsolutno isključiti njegovo postojanje. Roditelj odnosno netko drugi tko djetetu govori, priča ili tumači stvara tekst na temelju onoga što slika prikazuje. Neosporna je dakle činjenica da se svaka slikovnica koristi dvama vidovima komunikacije, slikovnim i tekstualnim (Crnković i Težak 2002). Ona stvarnost predstavlja likovnim i jezičnim mogućnostima, i to čini drukčije nego primjerice ilustrirana knjiga, koja također sadrži slike i tekst. Odnos koji se ostvaruje kroz prožimanje prostorne (slika) i vremenske (tekst) dimenzije slikovnice očituje se već na formalnoj, a posebno do izražaja dolazi na njejoj sadržajnoj razini, odnosno u svim potencijalima koje posjeduje (Čačko 2000). Slike u slikovnici nastaju na predodžbi autora teksta (Čačko 2000), iako je u povijesti stvaralaštva slikovnice u Hrvatskoj bilo obrnuto zbog toga što su se preuzimale gotove ilustracije iz inozemstva pa se dodavao tekst na hrvatskom jeziku. Stvarajući slike za slikovnicu, likovni umjetnik

13 Springen, K. (2010.), *Don't write the obit for picture books yet*, URL: <http://www.publishersweekly.com/pw/print/20101213/45476-don-t-write-the-obit-for-picture-books-yet.html>, (2011-05-25).

14 Cultural statistics. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-77-07-296/EN/KS-77-07-296-EN.PDF

15 Termin se u početku i rabio za svaku knjigu opremljenu slikama, a tek se u drugoj polovici 20. stoljeća značenje termina sužava na knjige u kojima prevladava ilustracija namijenjena malo djeci (Batinić i Majhut 2001).

ima manje mogućnosti slobodnoga unošenja slika, za razliku od ilustrirane knjige u kojoj on tekst ilustrira na temelju vlastite interpretacije. „U slikovnici je ilustracija informativno preoblikovana za tekst i nužno će sadržavati informacije koje više nisu izvedive iz teksta“ (Batinić i Majhut 2001: 14). Iz toga se doista može zaključiti da je slika važnija od teksta, da je dominantna u odnosu na tekst, kao što ističu primjerice Crnković (1980) i Čačko (2000).

Zbog specifičnosti svoga izraza slikovnica se kao predmet istraživanja pojavljuje u okviru povijesti umjetnosti i književnosti. Tek od 1980-ih nadalje u studijama se u obzir počela uzimati interakcija slike i teksta u kreiranju značenja (Nikolajeva 2003). Povjesničari umjetnosti koji se bave slikovnicom pažnju posvećuju slikovnoj strani, a zanemaruju tekstualnu. U okviru povijesti umjetnosti istraživači se usredotočuju na liniju, boju, oblik, svjetlost i tamu, prostor, ignorirajući ne samo tekstualnu komponentu nego i dosljednu prirodu narativnosti slikovnice (Nikolajeva 2003). Vrlo je vjerojatno da većina djece slikovnicom otvara svijet književnosti. Zbog te činjenice potrebno je naglasiti važnost slikovnice, ali i potaknuti svijest o tome da se u proučavanju dječje književnosti krene od nje. Time što ju se istražuje u okviru dječje književnosti naglašava se vrijednost teksta u slikovnici. U istraživanjima u području dječje književnosti slikovnici se pristupa kao cjelini sastavljenoj od tekstualnih i slikovnih elementa i gleda ju se kao dvodimenzionalan materijal. To znači da se u zemljama u kojima se slikovnica svrstava u literaturu za djecu (neke zemlje slikovnicu ne uključuju u literaturu za djecu) prema njoj odnosi kao prema svakoj drugoj dječjoj knjizi, primjenjujući literarne ili obrazovne principe. Postoje dakle razlike u shvaćanju biti slikovnice u odnosu na različite kulture i zemlje. Tako se u nekim zemljama slikovnica najčešće koristi u svrhu zabave, dok u drugima služi uglavnom u ideološke i obrazovne svrhe (Nikolajeva 2003). U Republici Hrvatskoj slikovnica je uvrštena u dječju književnost. Zanimljivo je promotriti određenje njezina mjesta u okviru dječje književnosti prema nekima od hrvatskih teoretičara dječje književnosti. Crnković (1980) slikovnicu određuje posebnim književnim žanrom i odvaja ju od ostalih književnih žanrova (bajke, basne, priče, romana, lirske poezije, knjige za djecu – ilustrirane knjige) koji prema definiciji žanra¹⁶ možda to i nisu, barem ne na način na koji je to slikovnica. Crnković i Težak (2002) u klasifikaciji dječje književnosti¹⁷ slikovnicu smještaju u prvu skupinu, tzv. pravu dječju književnost koja još obuhvaća dječju poeziju, priču, dječji

16 Žanr je zapravo riječ francuskoga podrijetla (preko lat. *genus* – rod). Tom se riječju označava rod, vrsta, način, a zapravo je raspodjela specifičnih oblika umjetnosti po kriterijima jasne forme. Međutim u svim područjima umjetnosti žanrovi su nejasne kategorije bez fiksne granice. Mnoga djela prelaze granice žanrova i koriste se kombinacijama.

17 U klasifikaciji dječje književnosti ona se dijeli na dvije osnovne skupine koje nisu određene zajedničkim nadređenim pojmom, osim što prema kriterijima književnosti za djecu (pisane za djecu, junaci su djeca, životnije ili nešto njima blisko, od nakladnika ili knjižničara deklarirane kao dječje) pripadaju pravoj dječjoj književnosti ili su pak granične (Crnković i Težak 2002).

roman ili roman o djetinjstvu.¹⁸ U opisu slikovnice kao književne vrste ističu njezinu dvodimenzionalnost: „slikovnica nije čista književna vrsta, nego kombinacija likovnog i književnog izraza“ (Crnković i Težak, 2002: 15). Hranjec (2006) pri određivanju pripadnosti određene literature dječjoj književnosti uzima u obzir dva kriterija, dob čitatelja i strukturu. Stoga slikovnicu određuje vrstom tipičnom za dječju književnost, za razliku od pripovijetke i romana koji su tipični predstavnici „nedječje“ književnosti, ali su strukturom prilagođeni dječjoj recepciji. Na temelju onoga što slikovnica predstavlja i u odnosu na iznesene klasifikacijske okvire unutar kojih ju se smješta, moguće je zaključiti da je slikovnica tipičan primjer žanra. S obzirom na višeznačnost termina *žanr*, kojim se slikovnicu određuje u dječjoj književnosti s jedne strane, te uzimajući u obzir sve njezine značajke koje ju čine atipičnim predstavnikom knjige s druge strane, slikovnicu je najkorektnije označiti sintagmom neutralnoga značenja kao *strukturirani materijal za čitanje*, namijenjen djeci koja još ne čitaju samostalno. Poteškoće pri opisivanju, definiranju i tumačenju slikovnice te njezinu smještanju u klasifikacijske okvire dječje književnosti navode na zaključak da kriteriji koji se obično primjenjuju u proučavanju dječje književnosti nisu dostatni da bi rastumačili slikovnicu te da za istraživanje toga kompleksnog čitateljskog materijala treba osmisliti nove kriterije u okviru dječje književnosti ili ih pak preuzeti iz drugih grana umjetničkih, ali i znanstvenih područja. U raspravama i istraživanjima o složenosti slikovnice, posebno suvremene, nailazi se na nedostatak metajezika kojim bi se ona opisala. Takav jezik intenzivnije se počeo razvijati tek u prvom desetljeću 21. stoljeća (Nikolajeva 2003).

Na temelju provedenog istraživanja na korpusu slikovnica namijenjenih djeci u trećoj godini života (Martinović 2011)¹⁹ došlo se, među ostalim, i do spoznaje da u današnjim slikovnicama, kao i u slikovnicama u prošlosti, dominiraju različite vrste lirske poezije i kratke priče. Za ilustracije u suvremenim slikovnicama ne može se reći da pripadaju nekom određenom pravcu likovne umjetnosti, ali se može reći da se do danas ilustracija u slikovnicama razvila do te mjere i toliko je prepoznatljiva i osebujna da ju se može smatrati posebnom vrstom likovne umjetnosti. Pregledom literature u traženju odgovora na pitanje kakva su suvremena shvaćanja slikovnice moguće je reći da se suvremena shvaćanja slikovnice ne zadovoljavaju objašnjenjima slikovnice kao sintetizma slike i teksta, nego nastoje otkriti prirodu toga odnosa. Pitanje povezanosti između riječi i slika, ali u kreativnom interakcijskom procesu, povlači Baumgärtner 1968. godine, no u tom procesu daje prednost tekstualnoj dimenziji, dok 20-ak godina kasnije isti autor naglašava potpunu jednakost teksta i slike (Nikolajeva 2003). Može se istaknuti da njihove naznake postoje ranije, no tek u novije vrijeme dolazi se do

18 Drugoj skupini (graničnim književnim vrstama) pripadaju basna, roman o životinjama, avanturistički ili pustolovni roman, historijski ili povijesni roman, znanstvenofantastični roman, putopisi i biografska djela.

19 Naglasak u istraživanju stavljen je na raznolikost rječnika slikovnica namijenjenih djeci u trećoj godini života, kada je leksički razvoj najintenzivniji, a istraživanje je provedeno u svrhu izrade doktorskoga rada.

konkretnih spoznaja o važnosti interakcije slike i teksta te se proučavaju načini na koje se ona ostvaruje (Nikolajeva 2003). Istraživanja interakcija slike i teksta zastupljenija su u svijetu negoli kod nas. Pantaleo (2005) izvještava o tome kako različiti autori od 1990. godine naovamo poimaju te interakcije. Najopćenitije shvaćanje sastoji se u tome da u osnovi svih odnosa između slike i teksta postoji paralelnost i međuovisnost pripovijedanja. Paralelnost podrazumijeva istovremenost i jednakost. Slika i tekst govore o istome u isto vrijeme. Međuovisnost pripovijedanja podrazumijeva istovremenost i različitost. Slika i tekst govore istodobno o različiteme. Potrebno ih je istovremeno uzimati u obzir da bi se moglo shvatiti ono o čemu govore. Odnose između slike i teksta u slikovnicama autori opisuju kao vrlo dinamične. Neki osnovni odnosi između tekstualne i slikovne strane opisuju se sljedećim riječima: kongruentnost, komplementarnost, kontradiktornost, kontrapunkt, pojačavanje i proširivanje (Nikolajeva 2003, Pantaleo 2005), dok najveći broj autora interakciju između slike i teksta u slikovnicama opisuje samo jednim pojmom – sinergija (Pantaleo 2005).

Autorstvo slikovnica

Dvostruki izraz u slikovnici, slikovni i tekstualni (ili čak u novije vrijeme multidimenzionalni ukoliko objedinjuje sliku i tekst, zvuk i animaciju), kao i fizički oblik u kojem se ostvaruje (osim od papira, slikovnica može biti načinjena i od drugih materijala, primjerice različitih vrsta platna, plastike, kartona i sl.), u osnovi iziskuje primjenu najmanje dviju vještina pri njezinu stvaranju – iz područja likovne umjetnosti i iz područja književnoga stvaralaštva. Iako kreiranje slikovnice u velikom broju slučajeva počinje od zamisli urednika u nakladničkoj kući, budući da slikovnice vrlo često nastaju po narudžbi na osnovi dugoročne osmišljene koncepcije (Čačko 2000), općepoznata je činjenica da su stvaratelji slikovnica tekstopisac i ilustrator (ponekad u jednoj osobi). Kao takvi, dakle, autori teksta i ilustracije specijalizirani za slikovnice u Hrvatskoj pojavljuju se tek 30-ih godina 20. stoljeća. Do tada su autori slikovnica bili uglavnom učitelji koji su po narudžbi pisali slikovnice (Batinić i Majhut 2000). Kad se govori o autorstvu teksta ranoga razdoblja, postoji svega nekoliko domaćih autora: Iso Velikanić, Milan Ogrizović, Rikard Katalinić Jeretov, Milka Pogačić, Dinko Chudoba (često je koristio pseudonim D. T. Vragoba), Josip Milaković, Josip Vitanović, Mira Preisler, Vladimir Prebeg i Zlatko Špoljar. Rijetki su bili domaći ilustratori, među kojima je najistaknutiji Andrija Maurović. Hrvatske slikovnice dugo su oslikavali strani ilustratori. Prva u cijelosti hrvatska slikovnica, autorice Ivane Brlić-Mažuranić i ilustratora Vladimira Kirina, *Dječja čitanka o zdravlju*, objavljena je 1927. godine.

U današnje se vrijeme također mnogo češće kupuju licence stranih slikovnica nego što se podupire stvaranje domaćih, iako u Hrvatskoj postoji mnogo uspješnih autora i ilustratora slikovnica. Neki od njih poznati su i nagrađivani na međunarodnoj razini. Na temelju analize dokumentacije, top-ljestvica Komisije za knjižnične usluge

za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva²⁰ objavljenih od 2005. do 2009. godine, moguće je istaknuti da su najzastupljeniji domaći autori slikovnica objavljenih u navedenom razdoblju Želimir Hercigonja, Rozalija Ovčar, Sanja Lovrenčić, Kašmir Huseinović, Melita Rundek i Ana Đokić-Pongračić, a ilustratori Svjetlan Junaković, Manuela Vladić-Maštruko, Pika Vončina, Andrea Petrlik-Huseinović, Ivana Guljašević, Marsela Hajdinjak-Kreč i Dražen Jerabek (neki su ilustratori i tekstopisci). Budući da se svrha slikovnica ostvaruje kroz različite funkcije, u svijetu je uobičajena praksa da se u nastanak slikovnice osim tekstopisca i ilustratora uključuju i drugi stručnjaci kao što su lingvisti, pedagozi, logopedi i psiholozi, što je u Hrvatskoj vrlo rijetko.

Podjela i funkcije slikovnica

Slikovnice se dijele na osnovi različitih kriterija. Široku podjelu donose B. Majhut i D. Zalar (2008), koji dijele slikovnice s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta. Slikovnice po obliku su leporello, *pop-up*, nepoderive, slikovnica igračka te multimedijaska slikovnica koja uključuje sliku, tekst i zvuk. U svijetu je sve češća i elektronička slikovnica. S obzirom da njezina izrada, uz likovnu i tekstualnu komponentu, uključuje i primjenu novih tehnologija, a ta činjenica ujedno podrazumijeva i njihovu primjenu pri korištenju slikovnice, kao takva postaje predmetom posebnih istraživanja. U Hrvatskoj su se elektroničke slikovnice tek počele pojavljivati.²¹ Prva slikovnica za iPad i iPhone jest *Slonić Oscar* Andree Petrlik Huseinović.²²

Po strukturi izlaganja slikovnice mogu biti narativne i tematske. Prema sadržaju mogu biti vrlo raznolike i gotovo je nemoguće navesti sve skupine tema kojima slikovnice pripadaju. Među najzastupljenijim su temama životinje, svakodnevni život, abeceda, igre, fantastika. S obzirom na vrstu tehnike koja je upotrijebljena pri oblikovanju likovne dimenzije mogu biti fotografske, lutkarske, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, strip-slikovnice te interaktivne slikovnice. U odnosu na sudjelovanje recipijenta postoje slikovnice kojima se dijete samostalno služi i one za koje je potrebno posredovanje roditelja.

U prošlosti su prve knjige za djecu služile prije svega kao sredstvo za poučavanje te moralni, duhovni i vjerski odgoj djece. Jedna je od prvih takvih knjiga *Spiritual Milk for Boston Babes* engleskoga svećenika Johna Cottona, objavljena 1646. godine, koja

20 Hrvatsko knjižničarsko društvo. Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež. URL: http://www.hkdruštvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacije/ (2011-05-01).

21 Digitalizirano je nekoliko hrvatskih ilustriranih knjiga dostupnih na Međunarodnoj dječjoj digitalnoj knjižnici ICDL <http://www.childrenslibrary.org/icdl/SimpleSearchCategory?ilang=English> (2012-04-04).

22 Slonić Oscar: prva hrvatska slikovnica za iPad, iPhone i iPad Touch. URL: <http://www.klinfo.hr/detaljnije/hr/slonic-oscar--prva-hrvatska-slikovnica-za-ipad-iphone-i-ipod-touch/14/8632/1/> (2012-03-30).

sadrži vjerske pouke u stihovima. Upravo s namjerom poučavanja tada u dječju književnost ulaze Perraultove bajke i La Fontaineove basne, a poslije i bajke braće Grimm te priče o Gulliveru i Robinsonu Jonathana Swifta i Daniela Defoea, iako izvorno nisu bile pisane za najmlađe.²³ Vrlo je rano razvijena i svijest o tome da knjiga za djecu sadrži različite potencijale za djelovanje na svoje recipijente odnosno shvaćanje knjige za djecu kao sredstva koje može utjecati na razvoj djeteta. Shvaćanje da takve potencijale posjeduje i slikovnica, vrsta knjiga za djecu namijenjena najmlađoj djeci, moguće je uočiti već kod Bertucha (kraj 18. stoljeća).

Ona je dakle od samih svojih početaka nastajala s određenom svrhom i ciljevima te iz različitih motiva čiji se spektar s vremenom mijenja i proširuje. Slikovnica kakva je u današnje vrijeme prisutna na tržištu raspoložuje dakle pedagoškim, psihološkim, umjetničkim i jezičnim potencijalima utjecaja na dijete te kao takva treba biti u korespondenciji s potrebama onoga komu je namijenjena. „Svrha je slikovnice pomoći djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi; zadovoljava potrebu za novim. Pokazuje odnose u ljudskoj okolini, pomaže sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa. Predočuje pojave koje dijete ne susreće, tehnička dostignuća, prometna sredstva. Navikava na uporabu knjige, razvija potrebu za njom, pruža djeci da vide očima umjetnika.“ (Zalar, D., Kovač-Prugovečki i Zalar, Z. 2009: 5). Navedeno tumačenje ukazuje na prisutnost različitih funkcija u slikovnici kroz koje se ostvaruju svi potencijali koje ona posjeduje. Zato ju je moguće odrediti kao multifunkcionalan čitateljski materijal. Funkcije slikovnice često određuju i njezinu pripadnost nekoj vrsti. Slikovnice se tako dijele na spoznajno-pojmovne, informativne, umjetničke (Crnković i Težak 2002) i problemske.²⁴

U literaturi se navodi da slikovnica može imati sljedeće funkcije: zabavnu, informacijsko-odgojnu, spoznajnu, iskustvenu, estetsku, a moguće je dodati i govorno-jezičnu funkciju. Zabavna funkcija često je preduvjet za ostvarivanje ostalih. Da bi ostale funkcije mogle biti ispunjene, slikovnica mora djetetu pružiti zabavu (Čačko 2000).

Informacijsko-odgojna funkcija slikovnica omogućuje da dijete razvija mišljenje – sposobnosti analize, sinteze, usporedbe, uopćavanja; pomaže djetetu razumjeti kauzalne veze među stvarima i pojavama te doći do potrebnih informacija, kao i osvijestiti i riješiti probleme kojih nije bilo svjesno ili ih nije znalo izraziti (Čačko 2000), a ujedno osigurava djetetu pristup sadržajima vezanim uz njegove osjećaje, zdravlje, osobine ličnosti i ponašanje te uz odnose u obitelji i društvu.²⁵

23 Europa - dječje knjige. URL: <http://www.posta.hr/main.aspx?id=148&idmarke=2039> (2012-03-19).

24 Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD, Čitajmo im od najranije dobi: preporučni popis slikovnica s anotacijama: URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/132> (2012-03-19).

25 Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD, Čitajmo im od najranije dobi: preporučni popis slikovnica s anotacijama: URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/132> (2012-03-19).

Spoznajna funkcija ima zadaću djetetu omogućiti provjeru njegovih spoznaja i znanja o stvarima, odnosima i pojavama te time pružiti povratnu informaciju o njihovoj ispravnosti (Čačko 2000, Crnković i Težak 2002).

Iskustvena funkcija slikovnice sastoji se od pružanja posrednoga iskustva djetetu. Mnogo toga što dijete ne može doživjeti neposrednim iskustvom ono može naučiti i spoznati kroz slikovnicu. Slikovnica primjerice omogućuje djetetu učenje o multikulturalnosti i multietničnosti, traumatičnom iskustvu rata ili nasilja, o posebnim potrebama pojedinaca te drugim društvenim temama (Nikolajeva 2003), starim zanatima, dalekim zemljama i sl. U slikovnicama se takve teme obrađuju na zanimljiv, duhovit način, nenametljivo i u prenesenom značenju.

Estetska funkcija slikovnice ima zadaću kod djeteta izazvati različite emocije i doživljaje. Kroz estetsku funkciju omogućuje se razvijanje osjećaja za lijepo te izgrađivanje ukusa (Čačko 2000), utjecaj na oblikovanje stavova i zanimanje za knjigu te razvoj ljubavi prema čitanju iz užitka ili zabave.²⁶

Govorno-jezična funkcija slikovnica potiče i podupire razvoj fonemske i fonološke osviještenosti²⁷, djetetov morfološki i sintaktički razvoj, usvajanje i bogaćenje rječnika, upoznavanje karakteristika teksta i načina njegova funkcioniranja²⁸ te drugih predčitačkih vještina.²⁹

Navedene se funkcije međusobno isprepliću, rijetko se jedna ostvaruje neovisno o drugoj, a posebice je to izraženo kod govorno-jezične funkcije. Ona se ostvaruje paralelno s ostalim funkcijama, a često i kao njihova posljedica. Budući da je slikovnica najčešće prvi pisani tekst s kojim se dijete susreće (Nikolajeva 2003), njezinu je ulogu općenito, a posebice u okviru općega razvoja djeteta i uloge u razvoju njegova jezika, moguće označiti kao vrlo važnu.

Slikovnica kao poticajni materijal za leksički razvoj djeteta

Poticanje leksičkoga razvoja samo je jedan segment u okviru govorno-jezične funkcionalnosti slikovnica, ali je itekako značajan budući da o razvoju rječnika uvelike ovisi razvoj drugih jezičnih sastavnica (Stolt et al., 2009; Bates i Goodman 1997; 1999).

Suvremene spoznaje o razvoju djeteta na tragu su zahtjeva o nužnosti sklada između karakteristika teksta u slikovnicama i jezičnoga razvoja djeteta koje je isticao Furlan, ali uzimaju u obzir i Vygotskijevu definiciju zone proksimalnoga razvoja te govore da

26 Isto.

27 Fonološka - slušna i oralna manipulacija glasovima; fonemska - uspostavljanje veze između slova i glasova (Saindik i Pavić 2009: 65).

28 Da teče slijeva nadesno i odozgo nadolje.

29 Više o predčitačkim vještinama kod Čudina-Obradović, M.

će razvoj govora poticati slikovnice pravopisno i gramatički točnih tekstova koji nisu ni prezahtjevni niti podcjenjuju razvoj jezika kod djeteta, nego su jezično malo napredniji od njegova trenutnoga jezičnoga stupnja (Arnold et al. 1994). „Tekstovi koji odgovaraju dječjim mogućnostima shvaćanja, koji su u suglasju s dječjim potrebama i interesima, mogu utjecati na razvoj rječnika. To ukazuje na važnost izbora prozних i poetskih sadržaja i upućuje na važnost metodičke obrade tekstova za rad s djecom pri usvajanju semantičke strane jezika“ (Babić 1980: 257). Babić također ističe da je za bogaćenje dječjega rječnika važno organsko povezivanje iskustvenih situacija i različitih konteksta, dok se njihovim mijenjanjem i povezivanjem, sistematiziranjem i stavljanjem u različite odnose omogućuje usvajanje različitih značenja. Za razvoj rječnika važna je prisutnost ponavljanja na razini fonema, riječi i fraza. Ponavljanjima se u dječjem pamćenju lako fiksiraju određene fraze, izrazi, rečenični obrati i sl., što olakšava usvajanje rječnika (Furlan 1963). Tekst mora biti sastavljen od onih riječi koje su tipične za dječje izražavanje, prikazivati predmete koji su već ušli u krug djetetovih interesa, koji su od vitalne važnosti (hrana, odjeća i dr.), pripadaju najbližoj okolini (stol, stolica, krevetić) ili ih pak dijete upotrebljava u igri (lopta, lutka, igračke za povlačenje) (Gliha Selan 1971).

U usvajanju rječnika snažno se očituju individualne razlike među djecom. Tako neka djeca prvu riječ izgovore s 10 mjeseci, druga s 12, a neka s 18. Kod neke djece rječnički se brzac³⁰ pojavljuje u dobi od 18 mjeseci, kod nekih apsolutno izostaje, dok se kod nekih pojavi prilično kasno, oko 23. mjeseca života. Raznolikost rječnika u tekstu ne smije biti mnogo veća od raznolikosti djetetova rječnika. Rečenica u tekstu slikovnice mora biti kratka, tj. mora se sastojati u prosjeku od četiri do pet riječi. Broj riječi u rečenici, dakako, ovisi o dobi djeteta kojemu je slikovnica namijenjena. Rečenica po strukturi treba biti jednostavna ili jednostavno proširena. Ukoliko se uvode složene rečenice, one moraju biti nezavisnosložene i samo najjednostavnije zavisnosložene uz strogo izbjegavanje inverzije (Furlan 1963).

Pod utjecajem promjena u shvaćanju usvajanja pismenosti te u okviru jezika i rječnika kao njezinih bitnih sastavnica mijenjaju se i stavovi o početku uključivanja djeteta u pismenost te pomiču dobne granice kada mu je što potrebno čitati. Krajem 80-ih godina 20. stoljeća tako se najmlađom djecom kojoj se čitaju slikovnice smatraju ona u dobi od godine i pol do dvije.

Njima se namjenjuju slikovnice koje ne sadrže tekst, nego samo slike koje roditelj riječima opisuje i objašnjava slijedeći neku logiku i na taj način stvara priču. Uz takve slikovnice dijete uči na koji se način postupa s knjigom, one ga potiču na komunikaciju i u njemu bude zanimanje za knjigu (Roller Halačev 1986). Prema suvremenim shvaćanjima slikovnice je djetetu potrebno čitati od najranije dobi. One slikovnice koje sadrže tekst koji čini priču dobro je čitati djetetu već u prvoj polovici prve godine života,

dok sluša glasove, te ponovno na kraju druge godine, kad već počinje razumijevati jednostavne radnje i problemske situacije. Za djecu u dobi između 6 i 12 mjeseci te u 2. godini odgovarajuće su slikovnice bez teksta, pojmovne slikovnice ili one u kojima se uz sliku nalazi kratak opis ili kratak tekst u stihovima (Stričević 2006).

Ranije su se djeci između 3. i 4. godine namjenjivale slikovnice s minimumom teksta, i to s imenima predmeta, životinja, pojava ili poticajnih riječi koje nisu vezane uz neku cjelinu priče (Roller Halačev 1986), dok se danas djeci te dobi namjenjuju slikovnice koje sadrže složeniji tekst, s temama o životinjama i zbivanjima u okolini, životu ljudi s jednostavnijim zapletima (Stričević, 2006). Kratki i jednostavni tekstovi (jednostavna rečenica) koji donose potpuniju informaciju o sadržaju slike namjenjivali su se djeci nakon 4. godine života, dok su se za djecu starije predškolske dobi (5. i 6. godina života) prikladnim smatrali opsežniji tekstovi (Roller Halačev 1986). U današnje vrijeme za djecu starije predškolske dobi odgovarajućima se smatraju složeniji tekstovi koji govore o ljudima dalekih i bliskih krajeva, kultura i civilizacija te prirodi koja ih okružuje, kao i basne i bajke (Stričević 2006). Iako obje autorice napominju da su razlike fleksibilne i ovisne o mnogim okolnim čimbenicima koji utječu na dijete, moguće je uočiti da se danas generalno složeniji tekstovi smatraju prikladnijima za mlađu djecu nego što se smatralo ranije, što je izravna posljedica ranijega uvođenja u pismenost, ali i neizravna posljedica novih spoznaja i razumijevanja djetetova razvoja.

Funkcije koje slikovnica razvija pretpostavljaju određenu razinu njene kvalitete. Ta činjenica upućuje na promišljanje o tome kakva slikovnica mora biti da bi ostvarila svrhu svojega postojanja.

Kvaliteta slikovnica

Značajke koje treba imati knjiga za djecu, a posebno slikovnica kao prva djetetova knjiga, svrha i ciljevi koje ona može imati, funkcije koje razvija te osjetljiva dob čitatelja kojima je namijenjena, neki su od čimbenika koji pred stvaratelje slikovnice postavljaju visoke zahtjeve s ciljem što uspješnijeg ostvarivanja njezinih potencijala. Navedeni čimbenici istovremeno nalažu da se pri procjeni kvalitete slikovnica u obzir uzmu ne samo kriteriji koji se primjenjuju u proučavanju dječje književnosti nego i kriteriji za procjenu likovne umjetnosti, jezika i književnosti, zatim se procjenjuje likovno-tehnička opremljenost i usklađenost knjige (oblik, veličina, primjerenost uveza u odnosu na sadržaj i dob djece kojoj je knjiga namijenjena), namijenjenost dobi te obrada teme kod problemskih slikovnica. Stoga u analizama slikovnica sudjeluju stručnjaci raznih profila, a neizostavno književnici, likovni umjetnici, pedagozi te profesori književnosti i jezika. Postavlja se pitanje kakva je slikovnica koja zaslužuje najviše ocjene u procjeni njezine kvalitete.

Kad se u novije vrijeme govori o tome kakva bi slikovnica trebala biti, najčešći su atributi „dobra“ i „kvalitetna“ (rabe ih primjerice Čičko 2000; Zalar, D., Kolar-Pru-

govečki i Zalar, Z., 2009; Stričević 2006). Kvaliteta slikovnice vrlo se jasno očituje na razini autorske odgovornosti. Jasno istaknuta imena stručnjaka koji su odgovorni za nastajanje slikovnice predstavljaju ne samo odgovornost nego i svojevrsno jamstvo kvalitete, dok s druge strane anonimnost slikovnice dovodi u pitanje njezino podrijetlo, a time i kvalitetu. Na projektima stvaranja prvih knjiga za djecu u svijetu sve češće surađuju timovi stručnjaka, uz autorski dvojac koji čine pisac i ilustrator tu su još i pedagog, psiholog, lingvist i likovno-tehnički urednik. To je put kojim se greške lakše zaobilaze, potpunije ispunjavaju potrebni kriteriji i zahtjevi te postižu ciljevi (Halačev 2000; Čačko 2000). „Put do dobre i prave prve knjige za djecu i od knjige do djeteta ima više izvora i staza, od kojih je prvi timski rad pisac-ilustrator-pedagog-likovno-tehnički urednik te dobronamjerni, informirani, da ne kažemo i upućeni i obrazovani posrednici: roditelji, odgajatelji, knjižničari, knjižari. Samo smišljenim povezivanjem svih ovih karika može se postići cilj da se i putem knjige djeci nude prave ljudske vrijednosti i sadržaji“ (Posilović 1986:43).

Moguće je prihvatiti tvrdnju da kvaliteta slikovnice prije svega ovisi o prirodi odnosa teksta i slike (Zalar, D. 2009) jer na tom odnosu počiva sadržaj, značenje koje slikovnica prenosi odnosno potencijalni utjecaj koji ona može imati na dijete. Slika ima značajan utjecaj na oblikovanje predodžbi i doživljaja svijeta kod djece predškolske dobi. Istraživanja percepcije djeteta pokazuju da je najpogodnija ona slika koja sadrži malo pojedinosti te koja predmete i pojave prikazuje kao općenite, s manjim brojem jasnih ploha. Takvom se slikom djetetu olakšavaju procesi apstrakcije i generalizacije što čini važan dio spoznavanja njegove okoline (Furlan 1963). No i to ovisi o stupnju djetetova razvoja, pa se odrastanjem funkcija ilustracije mijenja, od informativne postaje doživljajna, a to znači sve manje doslovna u odnosu na ono što ilustrira, a sve više poticajna za doživljaj i maštu. Slikovni i tekstualni dio slikovnice mogu stajati u različitim odnosima, ali je važno da su u sinergiji. Karakteristike teksta moraju biti u skladu sa stupnjem djetetova jezičnoga razvoja (Furlan 1963). Sklad između jezičnih karakteristika teksta trebao bi biti usklađen sa stupnjem njegova jezičnoga razvoja (Furlan 1963). Naime slikovnica od najranije dobi potiče djetetov jezični razvoj.

Uzimajući u obzir sve značajke koje slikovnica treba posjedovati, može se reći da je dobra slikovnica ona koja je u skladu s djetetovim razvojem – temom i izgledom korespondira s djetetovim razvojnim osobitostima, ima usklađenu tekstualnu i slikovnu komponentu, a s obzirom na funkcije koje sadrži i u odnosu na vrstu kojoj pripada, istovremeno potiče njegov razvoj. Slikovnica prije svega treba biti primjerena dobi djeteta kojem je namijenjena. Dakle treba pratiti djetetov razvoj na svim razinama poštujući individualne razlike među djecom koje se posebice očituju na jezičnoj razini.³¹ Iz toga proizlazi da nije svaka slikovnica primjerena za svako dijete. Odgovore na pitanje koja je slikovnica primjerena za koju dob, koje su značajke kvalitetne slikovnice

31 Vidi npr. napomenu o rječničkom brzacu u poglavlju Slikovnica kao poticajni materijal za leksički razvoj djeteta.

te koja bi slikovnica bila u skladu s razvojnim potrebama djeteta nesumnjivo traže mnogi roditelji i drugi posredovatelji slikovnica. No ono što će oni posredovati ne ovisi samo o njima, te vrlo često na to ne mogu utjecati, nego odabiru ono što je ponuđeno.

Do slikovnice dijete najčešće dolazi posredstvom roditelja ili neke druge odrasle osobe koja o njemu brine i koja slikovnicu bira prema vlastitim kriterijima procjene onoga što je potrebno djetetu (Halačev 2000), što često nije u skladu s djetetovim razvojnim potrebama. U nedostatku poznavanja literature namijenjene djeci i razvoja djeteta, roditeljima je često teško prepoznati slikovnicu koja je odgovarajuća za njihovo dijete. Odabir primjerene slikovnice bio bi uspješniji kad bi na njoj bilo jasno istaknuto komu je namijenjena uz adekvatno obrazloženje. To čine, ili bi trebali činiti, nakladnici, budući da su oni najodgovorniji za nastajanje slikovnice i prvi su u spomenutom lancu, bilo da ju naručuju ili pak odlučuju hoće li se proizvoditi.

Da bi nastala dobra slikovnica, nakladnici trebaju prije svega znati komu ju namjenjuju, zatim dobro poznavati onoga komu ju namjenjuju, ali i dobro poznavati slikovnicu kao vrstu literature, tj. sve njezine značajke, funkcije i svrhu koju ima. Autori i ilustratori također moraju dobro poznavati djetetov razvoj da bi svoje načine izražavanja prilagodili djetetu odnosno njegovim mogućnostima percepcije te također poznavati slikovnicu s obzirom na sve njezine zakonitosti i zahtjeve. Stoga ponovno do izražaja dolazi svrhovitost suradnje s pedagogima, psiholozima i stručnjacima iz područja književnosti i jezika.

Dok se na stranim slikovnicama često nalaze oznake raspona dobi kojoj su namijenjene, u Hrvatskoj označavanje ili klasificiranje slikovnica po dobi gotovo da ne postoji. Može se pretpostaviti da je tomu tako jer nakladnici nerado sužavaju tržište ili stoga što ispravno dobno namjenjivanje iziskuje niz kompleksnih znanja onoga koji slikovnicu namjenjuje, i to iz područja likovne umjetnosti, književnosti, lingvistike, psihologije i pedagogije, pa se nakladnici ustručavaju namjenjivati ukoliko nisu sigurni u vlastita znanja i vještine. Neoznačavanje za određenu dob može sadržavati poruku da je svaka slikovnica za bilo koje dijete ili da su slikovnice samo za najmanju djecu ili za svu djecu. Općenito prevladava mišljenje da su slikovnice samo za djecu od rođenja do 3. godine, premda se većina postojećih slikovnica može svrstati za dob od rođenja do 8. godine života (Bluemle prema Springen 2010). Tek u novije vrijeme, iako je ta praksa sporadična, na slikovnicama u Hrvatskoj moguće je pronaći oznake dobi za koju je namijenjena, premda su oznake često određene u širokom rasponu, npr. za dob od 2 do 4 godine. Oznake raspona dobi mogu predstavljati dobar orijentir roditelju pri odabiru slikovnice za njegovo dijete, ali u tome može biti i svojevrsna zamka. Ukoliko roditelj ne zna procijeniti slikovnicu, odnosno ne zna procijeniti na kojem je razvojnom stupnju njegovo dijete, tada će mu oznaka raspona dobi dodatno otežati odabir slikovnice. Pretpostavka s obzirom na oznaku raspona dobi na slikovnicama može biti i ta da će ju bez previše razmišljanja o razvoju djeteta i o slikovnici koju ima u rukama roditelj uzeti ako je starosna dob njegova djeteta u okviru raspona dobi u oznaci.

Nakladnici ovise o tržištu koje čine pretežno knjižare i knjižnice. Knjižare su komercijalne ustanove, pa je realnije očekivati da će zapošljavati djelatnike koji su komercijalni stručnjaci, prodavači, menadžeri prodaje i sl. Samo će rijetki pri zapošljavanju prednost dati stručnjacima koji se bave istraživanjima proizvoda koje oni prodaju.

Oni koji trebaju dobro poznavati svoje korisnike, njihove potrebe i zahtjeve te literaturu koju će nabaviti, a potom ponuditi i preporučiti svojim korisnicima jesu knjižničari, s obzirom da oni moraju posjedovati kompetencije koje se, s jedne strane, odnose na poznavanje literature koju posreduju te, s druge, na poznavanje potreba i interesa svojih korisnika.

Dijete je osnovna svrha postojanja slikovnice. Njemu je potrebna slikovnica koja će biti u skladu s njegovim potrebama i iskustvom, pratiti i podupirati njegov razvoj, odgovoriti na njegove trenutne, ali i specifične potrebe i interese.

Kako je već navedeno, posljednja opsežnija analiza tržišta slikovnica na našim prostorima provodila se u razdoblju od 1968. do 1982. godine na inicijativu Centra za vanškolski odgoj SR Hrvatske. Obuhvatila je 230 slikovnica objavljenih u državama bivše Jugoslavije u tom razdoblju. Analiza je pokazala da je od 145 uvoznih slikovnica 15 bojanki koje se ne smatraju primjerenima ni poticajnim jer svojim čvrstim shemama navode na reprodukciju, ograničavaju slobodno razmišljanje i sputavaju maštu (Posilović 1986). Za ostale uvozne slikovnice autorica navodi da nakladnici uvoze gotove strane licence sumnjivih vrijednosti i nesumnjivo nekvalitetnih sadržaja uz minimalnu preradu.

Od 71 domaće slikovnice koja se našla u analizi, tek njih 40 ocijenjeno je pozitivno, iako se za sve njih ne bi moglo reći da zadovoljavaju i literarno-jezične, i likovno-tehničke, i pedagoške vrijednosti.

U pogledu nakladništva analiza je pokazala da se broj izdavača u 1968. svodio na 2-3, najviše 4 izdavača po pojedinoj republici specijalizirana za nakladništvo za djecu i mlade. S godinama se javlja više nakladnika za koje se čini da su sasvim slučajno u svoje izdavačke programe uvrstili i dječju knjigu (pretpostavlja se da je glavni motiv brza zarada i pokrivanje troškova) s obzirom da su u osnovi bili usmjereni na druga područja. Analizirane slikovnice namijenjene su djeci u dobi između 3. i 6. godine.

Slične analize zahtijevaju ozbiljan istraživački timski rad te je o stanju na današnjem tržištu slikovnica teško govoriti dok se ne provede novo istraživanje. Međutim na temelju dosadašnjih spoznaja stečenih iz literature i različitih drugih izvora informacija moguće je zaključiti da je i danas situacija na tržištu, tj. po pitanju kvalitete slikovnica, slična onoj prije trideset godina. Na tržištu i dalje prevladavaju strane slikovnice, a manji dio čine one koje potpisuju domaći autori i ilustratori. Četiri su domaća nakladnika specijalizirana za izdavanje knjiga za djecu i mlade, a ostale slikovnice nastaju u različitim nakladničkim kućama različite širine nakladničkog spektra. O kvaliteti sadržaja samih slikovnica teško je govoriti na temelju istraživanja samo

jednog od aspekata slikovnice. U navedenom primjeru istraživanja (Martinović 2011) istraživani aspekt bio je rječnik slikovnica namijenjenih djeci u trećoj godini života. Analiza rječnika 70 slikovnica namijenjenih djeci u trećoj godini života pokazala je da ih je tek 6 odgovarajućih.³² S obzirom na složenost slikovnice, svakako je za donošenje detaljnijih zaključaka o kvaliteti slikovnice potrebno napraviti detaljnije analize, no navedeni se podaci svakako mogu smatrati indikativnima. Ako i ne govore puno, govore dovoljno – da je slikovnicu potrebno (ponovno) istraživati.

Zaključak

Na temelju proučavanja literature o slikovnici za potrebe ovoga rada moguće je istaknuti da su dobro istražene tek hrvatske slikovnice od početaka objavljivanja pa do 1980-ih godina te da iz rezultata istraživanja proizlaze mnoge relevantne spoznaje o slikovnici. Posljednja opsežna analiza slikovnica u Hrvatskoj rađena je prije tridesetak godina. Otada naovamo nema značajnijih istraživanja, a upravo u tom razdoblju dolazi do značajnih promjena u shvaćanju pismenosti te time još više do izražaja dolazi značaj i uloga slikovnice u njezinu razvoju. Rezultati empirijskog istraživanja prikazani u ovome radu pokazuju da na današnjem nakladničkom tržištu postoji mnogo slikovnica. Rezultati su također pokazali da mali broj slikovnica prema rječničkoj raznolikosti odgovara djeci u trećoj godini života. Raznolikost rječnika tek je jedan od segmenata u okviru govorno-jezične funkcije slikovnica, ali osim što pokazuje nepravilnosti u tom segmentu, ukazuje i na moguće nepravilnosti u ostalim segmentima govorno-jezične, ali i drugim funkcijama koje slikovnica treba razvijati. Spoznaje do kojih se došlo istraživanjem literature i empirijskim istraživanjem prikazanim u okviru ovoga rada ukazuju na činjenicu da je potrebno istraživati aktualne slikovnice u Hrvatskoj da bi se znalo više o njihovoj kvaliteti i primjerenosti i to činiti u sadašnjem vremenu kako bi se omogućilo da one što više odgovaraju razvojnim mogućnostima, interesima i potrebama onih kojima su namijenjene. Visoka razina kvalitete i primjerenosti s obzirom na različite segmente slikovnice iziskuje predan i udružen rad u njezinu nastajanju. U svijetu je već ustaljena praksa da se u procese nastanka slikovnice osim autora teksta i ilustratora uključuju i stručnjaci iz drugih područja, kao što su pedagozi, psiholozi, lingvisti i dr., dok se u Hrvatskoj to još uvijek ne prakticira iako je potreba djece u Hrvatskoj za kvalitetnim i primjerenim slikovnicama jednaka potrebama djece u inozemstvu. Jednako tako u njihovu je istraživanju potreban udružen rad stručnjaka različitih znanstvenih i umjetničkih područja.

32 Opis metodologije i postupaka primijenjenih u istraživanju s obzirom na svoju složenost premašuju okvire ovoga rada odnosno mnogi rezultati povlače za sobom detaljna objašnjenja. Ta bi se objašnjenja s obzirom na glavnu temu ovoga rada mogla smatrati digresijama, stoga se donose samo najvažniji rezultati.

Literatura

- Arnold, D. H. et al. 1994. „Accelerating Language Development Through Picture Book Reading: Replication and Extension to a Videotape Training Format“. *Journal of educational psychology* 86, 2: 235 – 243.
- Babić, N. 1980. „Prilog proučavanju upotrebe tekstova u radu na razvoju i bogaćenju rječnika djece predškolske dobi“. *Pedagoški rad: časopis za pedagoška i prosvjetna pitanja* 5 – 6: 247 – 258.
- Bates, E. i J. C. Goodman 1997. „On the Inseparability of Grammar and the Lexicon: Evidence from Acquisition, Aphasia and Real-Time Processing“. *Language and Cognitive Processes*, 12(5/6): 507 – 584, citeseerx.ist.psu.edu,doi:10.1.1.35.1191.pdf (2011-05-22).
- Bates, E. i J. Goodman. 1999. „On the Emergence of Grammar from the Lexicon“. U *The Emergence of Language*, ur. B. MacWhinney, 29–79. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Batinić, Š. i B. Majhut. 2000. „Počeci slikovnice u Hrvatskoj“. U *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, prir. R. Javor, 23 – 39. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Batinić, Š. i B. Majhut. 2001. *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej.
- Bibliotheca Latina*. URL:<http://www.grexlat.com/biblio/comenius/53.html> (2011-04-06).
- Bosman, J. 2010. „Picture books no longer a staple for children“, URL:<http://www.nytimes.com/2010/10/08/us/08picture.html> (2011-05-25).
- Cairney, T. H. 2003. „Literacy Within Family Life“. U *Handbook of Early Childhood Literacy*, ur. N. Hall, J. Larson, i J. Marsh, 85 – 99. London – New Delhi: Thousands Oaks – Sage Publications.
- Crnković, M. 1980. *Dječja književnost: priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, M. i D. Težak. 2002. *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. g.* Zagreb: Znanje.
- Čačko, P. 2000. „Slikovnica, njezina definicija i funkcije“. U *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, prir. R. Javor, 12 – 17. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čičko, H. 2000. „Dva stoljeća slikovnice“. U *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, prir. R. Javor, 17 – 20. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Europa – dječje knjige*. URL: <http://www.posta.hr/main.aspx?id=148&idmarke=2039> (2012-03-19).

- European Commission. 2007. *Cultural statistics*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-77-07-296/EN/KS-77-07-296-EN.PDF
- Furlan, I. 1963. *Govorni razvoj djeteta*. Beograd: Savremena škola.
- Gillen, J. i N. Hall. 2003. „The Emergence of Early Childhood Literacy“. U *Handbook of Early Childhood Literacy*, ur. N. Hall, J. Larson, i J. Marsh, 3 – 13. London – New Delhi: Thousands Oaks – Sage Publications.
- Gliha-Selan, V. 1971. „Uzroci nesporazuma oko kriterija vrednovanja slikovnica za djecu“, *Slikovnica prva knjiga djeteta: radovi sa simpozija održanog 6. i 7. prosinca 1971. godine*, poseban otisak časopisa *Umjetnost i dijete* 19/20: 16 – 21.
- Halačev, S. 2000. „Sadržaj slikovnica kao prilog razvoju samopouzdanja kod djece“. U *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik, prir. R. Javor, 79 – 83*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Hranjec, S. 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacije/ (2011-05-01).
- International Children's Digital Library. URL: <http://www.childrenslibrary.org/icdl/SimpleSearchCategory?ilang=English> (2012-04-04).
- Javor, R. *Nakladništvo hrvatske dječje knjige i slikovnice*. URL: <http://www.gkka.hr/nakladnistvo.ppt> (2011-05-26).
- Javor, R. *Produkcija je u padu*. URL: http://www.dworld.de/popups/popup_single_mediaoplayer/0,,3415712_type_audio_struct_9756_contentId_3415252,00.html (2011-04-15).
- Majhut, B. Datiranje Kuglijevih izdanja. URL: http://bib.irb.hr/datoteka/342256.Kugli_1.doc (2012-03-23).
- Majhut, B. i D. Zalar. 2008. „Slikovnica“. U *Hrvatska književna enciklopedija* (u tisku) <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=343733> (2011-11-10).
- Martinović, I. 2011. *Slikovnica kao poticajni materijal za leksički razvoj djeteta u trećoj godini života: doktorska disertacija*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Nikolajeva, M. 2003. „Verbal And Visual Literacy: The Role of Picturebooks in the Reading Experience of Young Children“. U *Handbook of Early Childhood Literacy*, ur. N. Hall, J. Larson, i J. Marsh, 235 – 248. London – New Delhi: Thousands Oaks – Sage Publications.
- Pantaleo, S. 2005. „Reading“ Young Children's Visual Texts. *Early Childhood Research and Practice* 7, 1 URL: <http://ecrp.uiuc.edu/v7n1/pantaleo.html> (2011-04-10).

- Posilović, A. 1986. „Knjiga u životu predškolskog djeteta“. U *Kutić slikovnica: priručnik za osnivanje i rad*, ur. A. Posilović, 11 – 19. Zagreb: Naša djeca.
- Posilović, A. 1983. „Što nam je pokazala analiza tržišta slikovnica i ilustriranih knjiga za djecu krajem 1982. godine“, *Umjetnost i dijete*, 6: 43 – 51.
- Projekt Hrvatskog knjižničarskog društva, Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Čitajmo im od najranije dobi. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/130> (2012-04-02).
- Roller-Halačev, M. 1986. „Kutić slikovnica kao kraći program predškolskog odgoja“. U *Kutić slikovnica: priručnik za osnivanje i rad*, ur. A. Posilović, 19 – 60. Zagreb: Naša djeca.
- Sindik, J. i M. Pavić. 2009. „Povezanost općih razvojnih kompetencija i fonološke svjesnosti“, *Život i škola* 55, 2: 62 – 77.
- Slonić Oscar: *prva hrvatska slikovnica za iPad, iPhone i iPad Touch*. URL <http://www.klinfo.hr/detaljnije/hr/slonic-oscar--prva-hrvatska-slikovnica-za-ipad-iphone-i-ipod-touch/14/8632/1> (2012-03-30).
- Springen, K. 2010. *Don't write the obit for picture books yet*, URL: <http://www.publishersweekly.com/pw/print/20101213/45476-don-t-write-the-obit-for-picture-books-yet.html> (2011-05-25).
- Stolt, S. et al. 2009. "Associations Between Lexicon and Grammar at the End of the Second Year in Finnish Children". *Journal of Child Language* 36, 4: 779 – 806.
- Stričević, I. 2006. *Projekt Čitajmo im od najranije dobi*, www.hkdrustvo.hr/datoteke/130 (2011-04-13).
- Stričević, I. 2007. „Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje“, *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta* 9, 1: 49 – 61.
- Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S. i Z. Zalar. 2009. *Slikovnica i dijete: kritička i metodička bilježnica*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga.

Summary

Picture-books: first structured reading materials for children

Early literacy has recently become a current topic, and there's a widespread belief that literacy starts developing almost as soon as the child is born, if the child is surrounded with adequate materials and persons who will motivate the development of literacy. The first structured reading materials that a child interacts with are picture-books. It is usually the first contact a child has with literature and a written word in general, and it happens during childhood, the child's most sensitive period, which is why it is important to pay special attention to the quality of picture-books. Croatian

picture-books published till the early 80ies of the past century have been investigated to a some extent. However, the picture-books found on the Croatian market and in the libraries in the past 30 years have been the subject of research only sporadically. There's little data on the quality and features of this multifunctional material that is of such great importance for children.

The aim of the paper is to give an overview of the relevant data found in literature on the historical development of picture-book publishing, their features, functions they help develop, their age-appropriateness, and quality. The paper presents research results stemming from the analysis of the Croatian Children's Book Centre documentation on contemporary picture-book publishing and data on the language of picture-books that are the result of a picture-book corpus study made as part of the PhD research by the author. The data on contemporary authors and illustrators was obtained by analysing the documentation of the Croatian Library Association, Commission for library services for children and youth. The language of the picture-book corpus was analysed using a computer programme, i.e. the analysis was conducted of the lexical diversity of picture-books for three-year olds. The picture-books have not been investigated from the linguistic perspective before, which makes this research innovative. The findings and results of this research can be applicable in picture-book publishing, first of all in changing the attitude of publishers, i.e. their approach to age-appropriateness and quality of picture-books. The aim of the paper is to give on overview of the picture-book situation, trying to raise awareness of the importance of their quality and potential, and spark off further picture-book research in different fields of arts and sciences. Thus, this paper will have an indirect practical value that may affect the current practice.

KEY-WORDS: picture-book, early literacy, historical development of picture-books, publishing, language.